

Musik för förskolan

Lärohandledning till: Meka med musik

“Musik är inte bara konsten att musicera – spela, sjunga och låta – utan också konsten att lyssna. Meka med musik bjuder in oss till att utforska vad det är vi hör i musiken och hjälper oss att utveckla ett språk för att kunna tala om det.” säger Anna-Carin Ahl, som arbetar som musikpedagog.

Glädjen i att sjunga, dansa och höra på musik är lika stor för både äldre och yngre barn. *Meka med musiks* förhoppning är att stimulera barn och pedagoger till att hitta verktyg och vägar in i musikens värld. Seriens syfte är att vara ett stöd till hur man på ett lekfullt sätt kan upptäcka olika typer av musik och bli medveten om musikens grunder.

Musik är ett viktigt estetiskt inslag i förskolan. I Läroplanen för förskolan står det att ett av målen är att förskolan ska sträva efter att varje barn ska utveckla sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer och där sång och musik är en av dessa uttrycksformer.

Förskolan skall sträva efter att varje barn:

- *känner delaktighet i sin egen kultur och utvecklar känsla och respekt för andra kulturer*
- *utvecklar intresse för bilder, texter och olika medier samt sin förmåga att använda sig av, tolka och samtala om dessa*

I *Meka med musik*, som vänder sig till barn i 4-5 års åldern, presenterar Barnradion på ett lekfullt sätt de grundläggande byggstenarna i musik. I form av en påhittad historia med uppfinnare Wagner som tillsammans med en liten figur som heter Timpani undersöker de varierande sorters musik i en musikmaskin. En musikmaskin som blir ganska personlig så småningom och får namnet Annbritt. Ur maskinen får lyssnaren ta del av att musik kan spelas långsamt och snabbt, högt med full styrka och lågt som en viskning. Vad händer med musiken om instrumenten inte håller samma takt? Musik kan också skrämmas och skapa starka känslor eller berätta historier om fantasin får spela fritt. Olika instrument presenteras som blåsinstrument, stränginstrument, rösten som instrument, trummor och rytminstrument. Det finns också olika genrer av musik som spelas, både i olika delar av världen och under olika århundraden precis som viss musik spelas vid speciella högtider. I rollerna Peter Harryson och Tuvalisa Rangström.

Serien består av 10 stycken 12 minuters program.

”Samtalen med barnen i anslutning till programmen är en guldgruva att ösa ur för mig som vuxen för att lära mig mer om hur små barn tänker.” säger Anna-Carin Ahl, musikpedagog.

Till serien finns även möjlighet att lyssna på 10 stycken 5 minuters program, *Barn och musik*, där fyra och femåringar samtalar kring de olika musikstyckena. Samtal som även fungerat som inspirationsmaterial till de skrivna historierna i serien *Meka med musik*.

Musikupplevelser kan i en barngrupp stimulera och hjälpa barn att forma det egna berättandet. Om man använder musik i språkarbete så är det viktigt att låta barnen reflektera över

musikupplevelsen. Reflektion ingår i den språkliga processen nämligen att sätta ord, bild, form, ton och dikt på det upplevda och dela det med varandra.

Serien är indelad i följande teman:

- 1 Röst som instrument - Opera
- 2 Slagverk
- 3 Stränginstrument
- 4 Blåsinstrument
- 5 Musik som berättelse
- 6 Musik och högtider
- 7 Stark och svag musik
- 8 Spela i samma takt
- 9 Långsam och snabb musik
- 10 Musik som väcker känslor

1) Opera är något storslaget

”Wagner: Opera sjöngs med stark röst för att det skulle kunna höras av en stor publik på den tiden då det inte fanns mikrofoner och högtalare.”

Rösten

I denna första del av serien där utgångspunkten är musikformen opera behandlas även rösten som instrument. Hur kan rösten användas som instrument? Lyssna på olika operaröster, en basröst till exempel låter annorlunda än Nattens drottning som är sopran. Hur olika kan en röst låta? Kan man sjunga på många olika sätt?

Sångarna sjunger i olika register. Olika röster låter olika - en del sjunger högt andra sjunger lågt. Undersök också hur det låter om man sjunger högt men samtidigt svagt och inte alls starkt?

Fundera också på hur det hörs att det inte är en operaröst?

”Wagner: Opera är något storslaget, något fantastiskt, det handlar om drottningar som hämnas och kungar som blir galna, olycklig kärlek, krig! Sånt handlar det om.”

Musiksagor

I en operaföreställning förenas teater och musik. Opera kan beskrivas som en saga där berättelsen växer fram utifrån vad sångarna sjunger om.

Att arbeta vidare med tillsammans med barnen; Vad finns det för olika berättelser i opera? Utgå från dramatiken i texten eller hitta på en egen ”operasaga”.

Musik i programmet; Mozarts Trollflöjten med Nattens drottning.

Andra exempel att lyssna på Mozarts *Figaros bröllop*, Verdis *Aida*, Rossinis *Barberaren i Sevilla*

2) Regn som trummar

Wagner börjar hamra. Timpani rycks med av rytmen.

Timpani

Bom bom bom bom bom, elva ägg ska knäckas - kras

(Man hör ett rytmiskt ljud som påminner om ägg som knäcks, i takt)

Bom bom bom bom bom, elva ägg ska stekas - fräs...

(Man hör ett rytmiskt ljud som påminner om ägg som steks, i takt.)

Bom bom bom bom bom, salta och peppra, salta och peppra, salta och peppra

(Man hör ett rytmiskt ljud som påminner om skakat saltkar, i takt.)

Regnet fyller på rytmen. Timpani börjar vissla en melodi till. Wagner slutar hamra och hans rytm upphör.

Andra delen i serien är ett slagverksprogram med fokus på trummor och rytmer. Prova olika rytminstrument som bjällror, tamburin, trumma, kastanjetter, trumpinnar, maraccas triangel eller xylofon.

I programmet blir regndropparna mot taket en trumma, liksom en visp. Wagner och Timpani lagar mat, de olika köksredskap blir slagverk och när de slår på dem bildar de olika rytmer. Undersök vardagsföremål som *slagverk*. Vilka ljud skapas det när man slår på saker? Till exempel i en maraccas är det frön som slår mot väggarna, precis som regnet mot taket. Hur bildas en rytm?

En rytm växlar, en puls har jämna slag.

Musik i programmet är från Sydafrika

Lyssna även på - PULSE: A STOMP ODYSSEY.

3) *Strängung*

Wagner slår sakta på en sträng.

Timpani: Tråden rör sig. Det hörs att den rör sig.

Wagner: Strängen vibrerar och så blir det ljud.

Timpani: Den dansar och så blir det musik.

I programmet *Strängung* undersöker Wagner och Timpani olika stränginstrument.

Musiken kan låta väldigt olika beroende på hur stränginstrumentet ser ut och är format. I programmet provas allt från gitarr och basfiol till harpa och mandolin.

Undersök olika typer av stränginstrument. Lyssna på stråkkvartett, klassisk gitarr, harpmusik, irländsk harpa, elgitarr. Lyssna på hela stycken samma typ av instrument kan låta så olika.

Prova att spela ukulele. I tredje delen av serien *Barn och musik* hör vi barn musicera tillsammans bl a på ukulele. *Vad gör man med strängen? Prova instrument.*

Musik i programmet; Korta exempel från olika stränginstrument.

Lyssna på exempelvis Jimi Hendrix – elgitarr, Göran Söllscher – klassisk gitarr, harpa med Brahms, harpa keltisk folkmusik

4) *Nattblås*

Det blir tyst och vinden hörs vina. (flöjt)

Timpani: Du förstår, Annbritt, det är vinden som tjuar. Inte spökena. Och vind är inte farlig. Det är bara luft. Luft som åker genom små, små hål, sjunger. Som en flöjt, Annbritt. Och flöjtar är inte farliga. Man kan säga att luften sjunger.

Vinden kommer in genom sprickorna i väggarna och flyger ut genom fabriken gamla skorstenar. Hela det här huset blir som en orgel som spelar i vinden.

En vag orgelmelodi hörs och tystnar. En fågel sjunger.

Timpani: Det är koltrasten som sjunger. Den blåser toner ur sitt lilla fågelbröst. Tänk hur lite luft det ryms i en fågelkropp, ändå kan det låta så mycket. Tänk om du kunde spela så som den fågeln, Annbritt.

Vinden viner genom skorstenen, det blir som ett blåsinstrument. När luften pressas samman blir det som en vissling. Blåsinstrument kan skapa väldigt olika ljudupplevelser, allt från försiktig flöjtmusik till högljudd bastuba. Olika blåsinstrument framkallar olika sinnestämningar. Undersök blåsinstrument och olika genrer.

Prova att blåsa i olika typer av flaskor. Kan vara lite svårt i början men man ska blåsa hälften i flaska och hälften utanför mot bortre kanten. På samma sätt som man blåser i en tvärflöjt.

Pröva blockflöjt, dragflöjt eller panflöjt. Panflöjt är som att blåsa i flaska. När man blåser dragflöjt kort blir det en ljus ton, blåser man långt hörs en mörk ton.

Musik i programmet; jazzmusik med John Coltrane och rumänsk folkmusik
Andra exempel att lyssna på är Arvo Pärt "Arbos" – massor av blåsinstrument, brassinstrument, horn, och trumpet.

5) *Historier utan ord*

Wagner: (Suckar) Saken är den att jag hörde din svanhistoria den här gången. Byxorna var som bortblåsta. Jag kan inte begripa varför vi inte hör samma historia.

Timpani: Kanske berättar musiken historier utan ord.

Wagner: Utan ord.

Timpani: Man hör om det är roligt, argt eller sorgligt, men orden finns inte i musiken. Orden är mina och dina.

En del musik är som historier trots att det inte finns någon sångtext. Musik kan locka fram bilder och berättelser hos den som lyssnar. Det blir olika berättelser beroende på vem som lyssnar. Lyssna på musik och låt barnen berätta vad de har hört i musiken; kan det vara en motorcykelpolis som jagar en tjuv? Blunda och låtsas att det är en film. Vad händer i filmen? Fortsätt också att leva sig vidare in i sin "egen film" efter att musiken slutat. Ett annat sätt att hitta på egna historier är att göra egna ljudhistorier. Andra lyssnar och berättar vad de hör. Man kan skapa ljud med rösten eller med händerna. Kanske en katt som jamar och så kommer en häst galopperande.

Lyssna också på programmet del fem i serien *Barn och musik*. Lyssna på olika sorters musik. I nutida musik finns det ofta en tydlig berättelse.

Musik i programmet; Jan Sandström *Motorbike*

Annan nutida musik exempelvis Pär Lindgren *Fragments of a Circle*, Sten Melin *My cup of tea*

6) *Döden är också en högtid*

Annbritt börjar spela "Ja må han leva"

Timpani: Fyller jag år idag? Då vill jag ha en hundvalp och en laserpistol och en såndär långhårig docka och...

Wagner: Nej det är ingen som fyller år. Jag håller på och arbetar med inställningar för högtidsmusik.

Timpani: Högtidsmusik...

Wagner: Ja musik som passar till olika högtider. Födelsedag är en typisk högtid. Sådär, nu ska allt vara på plats. Nu ska vi bara sätta tillbaka plåtarna...

Traditioner förstärker eller befäster olika högtider. Vi sjunger födelsedags sånger när vi fyller år och Lucia sånger till Lucia. Kan man spela samma musik till midsommar och julafton? Kan man hitta på egna sånger till egna traditioner?

Musik i programmet; Bland annat *Ja må hon leva*, Luciasången

Lyssna också på ;

Vaggvisor olika länder. Karnevalsmusik, begravningsmusik är olika i olika länder, samma med bröllopsmusik och födelsedagssånger.

Fundera på vad finns det för annan högtidsmusik? En del länder har böneutropare. Finns olika riter med tillhörande musik. Vad har barnen för egna erfarenheter?

7) *Svagt och starkt*

Wagner: Jag vill inte lyssna på åskan!

Timpani: Du kan tänka dig vilket liv när alla gudar och monster ska sjunga och dansa. Det tar ofta ett tag för dom att komma igång. I början trippar dom på tå såhär.

(Annbritt spelar sin lilla svaga musik.)

Wagner: Varför det?

Timpani: För att dom är lite blyga förstås.

Wagner: Blyga vidunder.

Timpani: Vidunder har också känslor. Sen efter en stund börjar de snurra runt ganska långsamt, såhär.

Man hör Timpanis fötter och åskan som kommit närmare. Allt ackompanjeras av Annbritt.

Timpani: Sen ökar orkestern takten och det går lite snabbare.

Och nu! Nu blir dom totalt galna.

Spela musik starkare och starkare eller svagare och svagare, i musiktermer *crescendo* och *diminuendo*, mao pröva olika ljudstyrka. Variera också svagt och starkt. *Forte F Piano P* Lyssna efter och lägg märke till variationer i musiken. Hur svagt kan man spela? Högt och svagt går det? Pippigt och försiktigt. Starkt och lågt bullrande mörkt. Prova på piano. Pröva olika typer av instrument, trummor. Pröva motsatserna. Lyssna på musik som spelas svagt och spelas starkt.

Musik i programmet; Grieg i Bergakungens sal
Annan musik att lyssna på är isländska Björk It's oh so quiet.

p.s

Det traditionell musik språket är italienska det är därför termen piano och forte används.

8) *Bygg en tarantella*

Instrumentet kommer ur fas och börjar spela i otakt.

Timpani: Oj. Oj oj. Det är nåt fel.

Wagner: Inte på min uppfinning.

Timpani: Hon spelar konstigt.

Wagner: Du har ju glömt att skruva upp metronomen. (*Han öppnar luckan*)

Timpani: Annbritts hjärta. Måste man skruva upp det?

Wagner: Annars tappar hon takten. Hur snabbt ska det gå då?

(*Han skruvar upp metronomen och prövar en takt.*)

Timpani: Lite fortare. Nej inte så snabbt. Ungefär som när man är ute och går. Såhär. Eller som pulsen slår: (*sjunger melodin*)

Programmet handlar om att hålla takten och att spela i samma takt. Spela tillsammans och försök hålla samma takt, rätt hastighet. Klappa takten. Klappa tillsammans och sjung tillsammans. Vad händer om alla spelar olika? Hur gör man för att alla ska spela och sjunga samtidigt? *Lyssna på varandra, spela tillsammans.*

I avsnitt tre i *Barn och musik* hör man barn spela tillsammans.

Musik i programmet; Tarantella, italiensk folkmusik

Lyssna på musiken, det går att spela olika rytmer men alla måste ha samma puls.

Musik som är tydliga beträffande takten är svenska folklåtar, gånglåtar och marschmusik. Alla i gåtempo. Dessa stycken har en tydlig puls.

9) *Långsamt och snabbt*

Timpani

När du äter kex går det så fort. Du tar hela på en gång. Sådär. (*härmar Wagner*)

Wagner

Mmm. Gott.

Timpani: När jag äter kex, då tar jag många små tuggor som jag tuggar länge, men du bara: (*härmar Wagner*) På en gång.

Ändå är du aldrig mätt före mig.

Wagner: Jag hinner med mer.

Timpani: Det är som när Annbritt sjunger "Bäbä vita lamm" fort. Då hinner hon sjunga flera gånger när jag bara sjungit en.

En del musik spelas långsamt och en del snabbt. Lyssna efter ändringar i tempo. Barnen kan röra sig till långsam musik och röra sig till snabb musik. Hitta kontrasterna i musiken. Samma sång i olika puls – långsam eller snabb. Pröva att sjunga i olika tempo i snabb och långsam puls.

Om långsam eller snabb puls. Puls kan vara olika snabb. Puls i olika hastighet. Accelerando betyder snabbare och snabbare, Ritardando betyder långsammare och långsammare

Börja långsamt till snabbt. Associera till tåg – accelerando o ritardando leta efter tåg göra ett eget tåg. Klappa eller gå. Gå sakta till spring.

I visan Tomtarnas julnatt sjunger man snabbare och snabbare.

Musik i programmet; Båbå vita lamm, Tomtarnas julnatt

10) Musik som kan skrämmas.

Timpani

Nu är mörkret här. Man ser knappt nåt. Bara ett litet, litet ljus glöder långt bort i skogen. Vad är det för ljus tro? Har jag aldrig sett förut. Tänk om det är leopardens öga som glittrar i mörkret när den smyger genom skogen. Leoparden har förflyttat sig, på ljudlösa tassar genom natten. Den är på väg hit. När som helst kommer den ut ur skogen och sätter fart. (Annbritt får feeling för skräck.)

Timpani: Hjälp! Wagner! Wagner. Jag måste ringa och varna honom! Tyst Annbritt, tyst! Jag måste ringa.

Musik framkallar många gånger starka känslor. Vad dyker det upp för tankar om man lyssnar på läskig musik. Vad väcker det för fantasier? Vad finns det för annan musik som också framkallar starka känslor? Spela läskig musik men prova också att spela romantisk musik. Vad är läskig musik? Man kan tycka väldigt olika om vilken musik som är läskig eller romantisk.

Musik i programmet; Improviserad pianomusik av Daniel Bingert

Del tio kan även kopplas till avsnitt fem. Men i del tio skapas en miljö i första hand medan i ”Historier utan ord” är det i första hand handling. Musiken skapar ett rum.

Musiktips: Nutida musik, minimalistisk musik (Steve Reish), Våroffer (även stark och svag)

Meka med musik

Medverkande: Peter Harryson och Tuvalisa Rangström

Manus: Johanna Langhorst

Musiker: Daniel Bingert och Mikael Augustsson

Musik: Daniel Bingert

Tekniker: Kristina Buddee Roos

Regi och produktion: Lena Gramstrup Olofgörs

Projektledare: Malin Nygren

Barn och musik

Tekniker: Kristina Buddee Roos

Producent: Lena Gramstrup Olofgörs

Projektledare: Malin Nygren

Medverkar i programmet barn från förskolan Gläntan i Laxne, Förskolan Snurran Hägersten, Musikförskolan Lärkan i Stockholm.

Alla program är fristående. Men *Meka med musik* bör lyssnas på i följd 1-10 om man vill lyssna på alla tio delar.

Tips:

Litteratur

Konsten att lära barn estetik : en utvecklingspedagogisk studie av barns kunnande inom musik, poesi och dans / Ingrid Pramling Samuelsson Norstedts 2008

Ljudbildning : 100 övningar i konsten att lyssna och skapa ljud / R. Murray Schafer ; översättning: Erik Andersson och Tove Marling, Göteborg : Ejeby 1996

Tonspråk Ulla Wiklund, Jessika Gottberg (UR förlaget) 2010